

3. Õigus sotsiaalsele turvalisusele Eestis

Eesti on ratifitseerinud kõik peamised ÜRO inimõigusi käsitlevad konventsioonid ning esitanud nendest tulenevad aruanded konventsioonide järelevalvekomiteedele. Eesti elanike õigus sotsiaalsele turvalisusele on sätestatud Eesti Vabariigi põhiseaduses¹ ning mitmes teises seaduses: näiteks sotsiaalseadustiku üldosa seaduses², sotsiaalhoolekande seaduses³, lastekaitse seaduses⁴, ravikindlustuse seaduses⁵, tööturuteenuste ja -toetuste seaduses⁶, töötuskindlustuse seaduses⁷, pereküvitiste seaduses⁸.

Olles eelmistes osades juba nimetanud rahvusvaheliste inimõiguslaste kokkulepete mõju Eestile, keskendun selles osas mõnele aspektile, mis lubavad öelda, et Eestis on küllalki suur lõhe sotsiaalsete õiguste kui õigusperspektiivi ja nende arenguperspektiivi vahel.

3.1. Sotsiaalse turvalisuse õigust raamistav kontekst Eestis

Leian, et sotsiaalse turvalisuse õigust tuleb Eestis vaadelda neoliberaalse indiviidi- ja turukeskse mudeli kontekstis, mille võtmeidee on „vähem riiki, rohkem turgu“. David Harvey on selgitanud, et neoliberaalsed ideed rõhutavad isiklikku vastutust ja tugevust ning soovivad näha inimesi kui suutlikke toimijaid, nii et inimesed on riigiga vähem seotud, nad on aktiivsed, ettevõtlikud ja mõtestavad oma tegevust individuaalsete lahenduste kaudu ning teevad ratsionaalseid valikuid oma heaolu suurendamiseks.⁹ Inimestelt oodatakse oma tee leidmist, otsustusvõimet, enesetõhusust ja aktiivset osalemist, ka enda heaolu, sotsiaalse turvalisuse eest vastutab ennekõike inimene ise.¹⁰ Liberaalse turumajanduse korral pakub sotsiaalkaitse süsteem minimaalseid sotsiaalseid hüvesid, jättes suurema vastutuse üksikisikule ja perekonnale.

Mitmed autorid on nimetanud, et Eesti on Euroopa Liidu riikide seas kõige puhtakujulisem neoliberaalse turumajanduse näide, mis on toonud kaasa ebavõrdsust, vaesust ja kõrvalejätetust^{11 12} ning mida on seetõttu oluline käsitleda sotsiaalse turvalisuse õiguse kontekstina. Uuringutes on juhitud tähelepanu sellele,

et neoliberalismi ajastu kujundab ümber ka sotsiaalkaitse põhialused ja piirab sotsiaalse turvalisuse õiguse tagajate võimet ja võimalusi tegutseda inimeste heaolu ja parimate huvide nimel.[13](#)

Anu Toots on näiteks analüüsinud riiklikke poliitilisi otsuseid[14](#) , mis on kujundanud Eesti heaoluriigi institutsionaalset disaini. Ta on tõdenud, et selles loos on võtmetegur viimastel aastakümnetel tehtud otsused ja reformid, mis on tehtud pigem riigi fiskaalsest olukorrast lähtudes, mitte sotsiaalkaitse probleeme ja sotsiaalkindlustuse põhimõtteid arvestades. On leitud ka, et „kardinaalsete reformide käigus ei seatud prioriteediks muutustega kaasnevate sotsiaalsete riskide haldamist“[15](#) .

Neoliberaalse turumajanduse põhimõtteline probleem sotsiaalõiguste vaatenurgast ilmneb juba sotsiaalkaitsele suunatud kulutuste määras. On tähtis nimetada, et Eesti kulutused tervishoiule ja sotsiaalkaitsele on madalamad kui Euroopa Liidu riikide keskmine. Eesti panustab tervishoiukuludesse 6,7% SKP-st ehk ligi kolme protsendi võrra vähem kui Euroopa Liidus keskmiselt.[16](#) Sotsiaalkaitsekulud moodustavad 13% SKP-st, mis on Euroopa Liidu keskmisest ligi kuue protsendi võrra vähem.[17](#) Eestis elab suhtelises vaesuses 20,6% elanikkonnast ja märkimisväärne on piirkondlik erinevus.[18](#) Riigi pikaajalises arengustrateegias „Eesti 2035“ tõdetakse, et need kulutused ei kata piisavalt tegelikke vajadusi, kuna näiteks puuetega inimeste, vanemaealiste ja mitmikhaigustega inimeste osakaalu kasv hakkab tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi kulusid märgatavalt mõjutama.

Kui sotsiaalse turvalisuse õiguse põhimõte on, et riigid peavad eriti tähelepanelikult suhtuma haavatavamas olukorras inimeste kaitseks, tasub põigata ühe näitena tagasi 2008. aastal puhkenud majandus- ja eelarvekriisi ajal tehtud valikute juurde. Neid valikuid kriitiliselt analüüsid leian, et sel perioodil ei räägitud inimeste õigustest, vaid karmist kokkuhoiust ja eelarve tasakaalust. Kriis raputas oma tugevuse ja ulatusega ning tõi esile väikese riigi eelised ja varjuküljed. Marju Lauristin ja Peeter Vihalemm on 2017. aastal tehtud uuringus tõdenud, et „Eesti ettevõtted ja ühiskond näitasid üles paindlikkust majanduskriisiga toimetulekul, võimet teha ja taluda valusaid otsuseid“[19](#) . Samas toimus kriisile reageerimise sildi all muu hulgas heaoluriigi üldine kokkutõmbamine, mida saatis üldine usk, et töö on tähtsam kui heaolu[20](#) . On isegi öeldud, et 1998. aastal alanud kiire sotsiaalsete õiguste laienemise etapp sisuliselt lõppes 2008. aastal.[21](#) Näiteks 2009.-2010. aastal toimunud tööturureformide lainega karmistati töötutele mõeldud hüvede tingimusi. Anu Toots on oma artiklis öelnud:

„Kui töötü ei järginud tööotsimiskava, et külastanud plaanipäraselt Töötukassa nõustajat või katkestas osalemise koolitusel, lõpetati toetuse maksmine. [...] Töölepingu seaduse (2008) klausleid rakendati valikuliselt – jõustati vaid need punktid, mis kergendasid vallandamist ja koondamist, töötuskindlustushüvitiste suurendamine ja maksmine ka omal soovil töölt lahkujaile lükati edasi.“

See oli „karm suund aktiveerimisele ja töösunnile, vajaduse korral isegi hüvitatavate meetmete kahandamise arvelt“.[22](#)

Peale selle vähendati haigushüvitiste asendusmäära 80%-lt 70%-le ning hüvitist hakati maksma alles üheksandast haiguspäevast, esimese nädala hüvitamine pandi tööandjate õlule. Anu Toots on rõhutanud tähelepanuväärsena asjaolu, et „ravikindlustusseaduse ning töötervishoiu ja tööohutuse seaduse muudatusi põhjendati riigieelarve alalaekumisega, mitte sotsiaalse kaitse probleemidega“. Majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee on näiteks märkinud[23](#), et isegi suurte ressursipiirangute ajal, kui ressursse oli ilmselgelt ebapiisavalt, jäi osalisriikidele kohustus tõendada, et on tehtud kõik endast olenev, et kasutada kõiki riigi käsutuses olevaid ressursse, et esmajärjekorras täita miinimumnõuded olulistel tasanditel ning kaitsta kõige ebasoodsamas olukorras ja tõrjutud liikmeid või ühiskonnarühmi.

3.2. Sotsiaalse turvalisuse õigus eri olukordades inimeste seisukohast

Kui vaatame, millised on inimrühmade võimalused Eestis sotsiaalse turvalisuse õigust kasutada, võime tõdeda eri sihtrühmade erinevat olukorda. Eesti perepoliitika on üks Euroopa eesrindlikumaid[24](#) ning laste vaesuse ennetamisel ja vähendamisel tõhus.[25](#) Progresseeruv peretoetuste süsteem tagab, et igal lapsel on õigus toetusele ja suuremat toetust makstakse peredele, kus kasvab rohkem lapsi. Hede Sinisaar on analüüsinud peretoetuste mõju laste püsiva vaesuse vähendamisele ning leidnud, et lastega peredele mõeldud rahalised toetused on aidanud kaasa Eesti laste suhtelise ja absoluutse vaesuse ennetamisele ja vähendamisele nii kolme ja enama lapsega perekondades kui ühe lapse ja ühe lapsevanemaga perekondades.[26](#) Kui 2013. aastal elas suhtelises vaesuses 19,7% Eesti lastest, siis 2018. aastal elas suhtelises vaesuses 17,2% lastest. Sinisaar tõdeb, et kuigi laste püsiv vaesus on aastatega vähenenud, on peretoetuste mõju aeglustumas ning laste vaesuse määr Eestis on jõudnud punkti, kus vaesuse olemuse mõistmiseks on vajalikud lisameetmed. Leian, et kuigi laste vaesuse vähenemine iga protsendi võrra on äärmiselt oluline, ei käsitleta laste vaesust puudutavates analüüsidest piisavalt

materiaalse kitsikusega kaasnevat haavatavust ja ilmajäetust ning sotsiaalse tõrjutuse riske. Olen seisukohal, et laste vaesus Eestis on märgatavalt suurem, kui on heaoluühiskonna võimekus seda probleemi lahendada. Vaesus kui mitmemõõtmeline nähtus on laste õiguste rikkumise tagajärg ning tähendab palju rohkem kui üksnes piisava sissetuleku puudumine – see tähendab laste jaoks inimväärseks eluks ja arenguks vajalikest võimalustest ilmajäämist.[27](#) Riigi pikaajalises arengustrateegias „Eesti 2035“ on rõhutatud, et perede heaolu suurendatakse positiivset vanemlust toetavate ja laste väärkohtlemist ennetavate lahenduste ning lastekaitstesüsteemi ja erivajadustega laste tugisüsteemi uuendamise kaudu, kuid laste vaesuse kaotamist otsesõnu eesmärgina nimetatud ei ole.

Allan Puur ja Hanna Vseviov[28](#) on teinud võrdleva analüüsi Eesti sündimuse arengu ja perepoliitika võimaluste kohta. Selles toovad nad esile Eesti perepoliitika tugevad ja nõrgad küljed ning leiavad, et üheks peretoetuste valdkonna probleemiks võib pidada lastetoetuste vähest järjepidevust. Kuigi peretoetusi on aja jooksul lisandunud ja toetusi on suurendatud, pole see enamasti suutnud kaasas käia elukalliduse tõusuga.

Puur ja Vseviov on kriitiliselt märkinud ka seda, et näiteks perede toimetuleku parandamiseks ette nähtud maksusoodustus riivab majanduslikult kõige haavatavamaid, ühe vanemaga ning kolme ja enama lapsega leibkondi, kuna neil puudub piisav tulu, mille arvelt maksusoodustust saada.[29](#) Tuleb veel mainida, et „kuigi väikelastega peredele makstakse rohkem toetusi ja hüvitisi, suunab riik lastele kogu nende elukaare ulatuses olulisi vahendeid kooli- ja huviharidusega tegelemiseks, mitmesuguste sotsiaalteenuste osutamiseks ja tervishoiuks“[30](#) . Samuti on Eesti lastel juurdepääs kvaliteetsele haridusele ning kõigile lastele on tagatud tasuta tervishoiuteenused ja hambaravi universaalse ravikindlustuse kaudu. Eesti kuulub Euroopa Liidu liikmesriikide hulka, kus väga suur osa 3–6-aastaseid lapsi käib lasteaias või -hoius ning seadusega on tagatud lapse õigus saada lapsehoiukoht kohe pärast seda, kui lapse vanematele lõpetatakse vanemahüvitise maksmine. Sellised meetmed aitavad vähendada hoolduslõhe (ajavahemik lapsevanema hooldamise ja lapsehoius hooldamise vahel) tekkimise võimalust ning paremini ühitada töö- ja pereelu.[31](#)

Tähelepanu väärrib, et kui Eesti tutvustas 2019. aastal ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitees kolmandat perioodilist aruannet majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste paktis nimetatud kohustuste

täitmise kohta, juhtis komitee tähelepanu³² vajadusele edendada perekondlike kohustuste võrdset jagamist meeste ja naiste vahel, samuti parandada lapsehoiuteenuste kättesaadavust ja muuta see taskukohasemaks. Komitee märkis³³, et tööturul ja hariduses valitseb sooline eraldatus selle pärast, et suurem osa perekondlikest kohustustest lasub naistel. Eesti andmed näitavad, et Covid-19 pandeemia ajal suurenes märkimisväärselt just naiste koormus, millest tulenevalt on osa naisi olnud sunnitud oma tasustatud töö koormust vähendama või sellest loobuma.³⁴ Poliitikauuringute Keskuse Praxis tehtud analüüsis on öeldud, et Covid-19 leviku ajal „poliitikaid kujundades sooperspektiivi olulisust küll arutati, kuid meetmete kujundamisel tehti otsus siiski meetmete kasuks, mis on universaalsed, st ei sihitata kumbagi soogruppi eraldi“³⁵. Analüüsi autorid³⁶ peavad probleemiks poliitilise tahte vähesust, mis omakorda tuleneb sellest, et „Eesti poliitikakujunduses ei ole soolise võrdõiguslikkuse teema olulisust ilmselt piisavalt mõistetud ning tugevat soolist võrdõiguslikkust edendavat süsteemi loodud“³⁷.

Märkimist väärrib, et Eestis on omastehooldamisega seotud ligikaudu 47 000 inimest, kusjuures suuremat osa hoolduskoormusest kannavad naised: kõigi lähedaste hooldajate seas on naiste osakaal 60%, hooldamise tõttu tööturul mitteaktiivsete seas on naisi lausa 80%.³⁸ Leian, et soolise võrdõiguslikkuse ja võrdse kohtlemise teemad on Eestis endiselt alatähtsustatud ning tihti puudub ka ühine teadmine selle kohta, et tegemist on kõigis poliitikavaldkondades tähelepanu vajavate teemadega.

Kui vaadata Eesti vanemaealisi (65-aastased ja vanemad) puudutavaid andmeid, tuleb tõdeda, et nende suhtelise vaesuse määr on üks kõrgemaid Euroopas.³⁹ 2016. aastal oli 65-aastaste ja vanemate elanike vaesusrisi määr 40,2%, seejuures vanemate naiste vaesusrisi määr oli (47,4%) märgatavalt kõrgem kui samas vanuses meeste vaesusrisi määr (26,1%). Eriti kõrge (ligi 80%) on üksi elavate vanemaealiste vaesusrisk, enamik neist on naised.⁴⁰ ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste kaitse komitee on väljendanud muret, et „riikliku pensionikindlustuse (I pensionisammas) tase, mis jääb vaesusrisi piirist allapoole, ei ole piisav, et tagada pensionäridele küllaldane elatustase“ ning „see on soodustanud kõrget suhtelist vaesusmäära 65-aastaste isikute hulgas (47,5%).⁴¹ Lisaks muretseb komitee, et kohustuslik kogumispension (II sammas) ei hõlma füüsilisest isikust ettevõtjaid ja et aastatel 1942–1982 sündinud inimestest hõlmab see vaid 62%“.⁴² Komitee juhib tähelepanu majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee üldkommentaari nr 19, mis rõhutab iga inimese õigust sotsiaalsele turvalisusele, st piisavale sotsiaalkaitsele töötuse, haigestumise,

vananemise ja elatusvahendite kaotuse korral inimesest sõltumatutes olukordades [43](#) .

Märkimist väärib, et pensionikulude osakaal Eestis on üks Euroopa madalamaid (8% SKT-st), kuid pensionäride osakaal rahvastikus on üks suurimaid ja pensionikulud jagunevad ligi kolmandikule rahvastikust, mis on üks kõige enam tasakaalust väljas suhtarv Euroopas.[44](#) Kuna prognoosi järgi rahvastik väheneb ja vananeb[45](#) , suureneb pensionäride osakaal veelgi. Lauri Leppik on öelnud, et 2019. aastal, enne kogumispensioni reformi jõustumist oli Eesti teelahkmel ja Eesti pensionisüsteemis oli võimalik liikuda nii suurema individuaalse vastutuse kui ka suurema ühisvastutuse suunas[46](#) . Seevastu 2021. aastal tuli tõdeda, et „tänavu jõustunud teise pensionisamba muudatused pakuvad isetegemisrõõmu – tööeas pensioniks raha kogudes on võimalik astuda investeerimisspetsialisti rolli ja pensioniea lähenedes saab proovida kindlustusmatemaatiku ehk aktuaari ametit“.[47](#) Uuringute tulemused näitavad, et inimesed ei jälgi enda pensionikonto seisuga sageli, ehkki pensionisamba teema on meedias sageli esiplaanil.[48](#)

Leian, et Eestis on sotsiaalõiguse tagamisel üks oluline puudus: see on inimeste ebavõrdne ligipääs elu- ja infokeskkonnale, sh sotsiaalse turvalisuse õiguse rahuldamiseks vajalikele vahenditele. Tahan sellega öelda, et inimeste vajadusi tuleb hinnata ja nende sotsiaalsed õigused tagada hüvede kombinatsioonis. Sotsiaalkaitse sekkumisi tuleks mõõta mittediskrimineerimise, osalemise ja kaasamise, ligipääsetavuse ning meeste ja naiste võrdsete võimaluste põhimõtete alusel, selleks et tagada inimväärne elukvaliteet.

Ligipääsetavus tähendab, et kogu elanikkond on kaasatud elu- ja infokeskkonda ning kõigile inimestele (olenemata nende vanusest või tervislikust seisundist) on tagatud võrdsed võimalused ühiskonnaelus osaleda.[49](#) Elukeskkonna ligipääsetavuse analüüs[50](#) näitas, et paljude Eesti inimeste jaoks on suurem osa elukeskkonnast täielikult või osaliselt ligipääsmatu. Elukeskkonna kujundamisel ei võeta näiteks arvesse inimese elukaart ja asjaolu, et suure osa ühiskonnast moodustavad lapsed, vanemaealised, erivajadusega inimesed ja paljud teised, kes ei saa keskkonda ühtviisi kasutada.[51](#) Kui näiteks ratastoolis inimene ei pääse vabaõhukeskusesse[52](#) puuduva või valesti ehitatud kaldtee tõttu või kui kroonilise haigusega inimene ei saa käia tööl, omandada haridust või ennast teostada ebapiisavate või kättesaamatute sotsiaalteenuste tõttu[53](#) , piirab see nende inimeste võimalusi kogukonnas iseseisvalt elada ja nende sotsiaalseid õigusi on rikutud. Samas on riikidel kohustus tagada puuetega inimestele teistega võrdne ligipääs

sotsiaalkaitseprogrammidele ja -teenustele⁵⁴ , mis seostub õigusega iseseisvalt elada ja olla kaasatud kogukonda, austada kodu ja perekonda ning omandada haridust, see seostub ka õigusega tervishoiule, tööhõivele, rehabilitatsioonile ja rehabilitatsioonile.⁵⁵

Ligipääsetavuse tervikliku vaate puudumine ei võimalda haavatavamatel sihtrühmadel (eelkõige erivajadusega inimesed ja terviseprobleemidega eakad) ühiskonnaelust iseseisvalt osa võtta⁵⁶ . Näiteks üksnes vähesed ühissõidukid on madala sisenemise võimalusega, mis tähendab, et suuremale osale erivajadustega inimestest ei ole ühissõidukid kas üldse või mõistlikult kättesaadavad. Samamoodi on liinibussi keeruline pääseda lapsevankriga reisijatel ja eakatel. Ka see, kui perearstikeskuse ruumilahenduses on arvestatud kaasava disaini põhimõtteid, ei taga veel kõigile inimestele juurdepääsu keskuse teenustele. Riigi teenused ei ole kasutajatele veebis lihtsalt leitavad: e-keskkonnad on erineva kujunduse ja ülesehitusega, mistõttu peab kasutaja eri keskkondades liikudes pidevalt ümber õppima või harjuma.

Eluliselt oluline on mainida, et mitme sihtrühma ligipääs hädaabinumbri 112 on piiratud. Kuna telefonikõne eeldab inimeselt nii kõnelemis- kui kuulmissuutlikkust, on hädaabinumbrit keeruline kasutada vaegkuuljatel ja kõnelemisprobleemidega inimestel. Koduvägivalla all kannatavale inimesele võib probleemiks saada see, et tal ei ole võimalik vägivallatseja läheduses olles telefonitsi abi kutsuda. Loodud on küll SMS-i rakendus, kuid selle sisestamine võtab aega, teenust ei saa kasutada viipekeelsed kurdid, kelle eneseväljendusoskus eesti keeles võib olla ebapiisav. Sotsiaalse turvalisuse õiguse perspektiivist on need olulised lüngad.

ÜRO puuetega inimeste õiguste konventsioon vaatabki traditsioonilistest puuetega inimeste heaolu kaalutlustest keeruka võrdõiguslikkuse mudeli suunas, mis tõstab esile kõigi inimeste vastastikust sõltuvust ja nende kategoriseerimise vältimist ning rõhutab, et puuetega inimesed peavad saama kasutada õigusi teistega võrdsetel alustel. Uuringutele tuginedes tuleb siiski tõdeda, et kui küsimuse all on psüühikahäiretega inimeste integreerimine kogukonda, on Eestis nii mõnigi kord vastandunud psüühikahäiretega inimeste vaatenurk kogukonnaliikmete arusaamadega, sest kogukonnad ei ole valmis erivajadustega inimesi vastu võtma.⁵⁷ Seega, inimõiguste konventsioonid üksi ei taga, et ühiskond võtab näiteks puuetega inimesi või ka Eestisse sisse rännanud inimesi võrdsete kogukonnaliikmetena. Samuti ei taga konventsioonid, et nendel inimestel on võimalused ja võimekus enda elu eest aktiivselt vastutust võtta.

Uuringutest selgub, et Eestis on nii sotsiaalkaitstesüsteem kui ka tervishoiuvaldkond killustunud ja eri osapoolte vastutus ebaselge. Leian, et see on toonud kaasa inimeste probleemide lahterdamise väga väikesteks osadeks, see tähendab keerukuse süvenemist ning inimese kui terviku mõistmise taandumist. Näiteks puuetega inimeste teenuste kasutamise kogemusi analüüsid⁵⁸ on toodud välja, et Eesti õigusruumis, teenuste korralduses ja rahastuses eristatakse selgelt meditsiinilist, sotsiaalset ja tööalast rehabilitatsiooni, mida koordineerivad kolm riigiasutust erinevate põhimõtete alusel. Samal ajal on inimeste terviseseisundist tingitud piirangud põimunud keskkondlike ning individuaalsete teguritega, mis takistab igapäevategevusi ja ühiskonnaelus osalemist. Samuti ei piisa sellest, et inimeste tervisemuredele lahenduse leidmiseks pööratakse tähelepanu üksnes meditsiinile, selle tõttu ei ole inimesed valmis püstitama ühiskonnas osalemisele laiemaid sotsiaalseid eesmärke, näiteks töötama. Üksnes sotsiaalsetele eesmärkidele keskendudes jäetakse kõrvale väga oluline komponent – inimese terviseseisund.

Eesti põhiseadus paneb riigile kohustuse abistada inimest sotsiaalsete riskide ilmnemisel ja kindlustada, et peamised sotsiaalsed õigused oleksid kättesaadavad ühtmoodi kogu Eestis. Kersti Kriisk⁵⁹ on analüüsinud kohalike sotsiaalpoliitiliste meetmete varieeruvust Eestis ja on leidnud, et kohalike omavalitsuste vahel on endiselt suured erinevused. Lähestikku paiknevatel omavalitsustel on seevastu palju sarnaseid jooni, mis tähendab, et sotsiaalpoliitiliste meetmete osutamisel tuleb „arvestada lisaks elanikkonna vajadustele ka piirkonna vajadustega, et luua eeldus territoriaalseks õiguseks“.

Uuringust selgus, et mitmeid kohalike sotsiaalpoliitilisi meetmeid pakuvad vaid pooled omavalitused ja meetmete kättesaadavus võib olla piiratud selle tõttu, et tegemist on kas rahaliselt või inimressursi mõttes ressursimahukate meetmetega. Kriisk on öelnud, et „vahendite piiratuse korral võivad kohalikud omavalitsused kasutada otsustusõigust vahendite ümberjaotamisel, mis omakorda võib vähendada just ressursimahukate meetmete kättesaadavust ja seega vähendada sotsiaalset sidusust sõltuvalt elukohast“. Üks analüüsi oluline järeldus on, et „muutused riigi või kohalike omavalitsuste poliitilises agendas või kulude kokkuhoid, kas riigi või kohaliku omavalitsuse tasandil võib viia olukorrani, kus kohalikud omavalitsused kasutavad oma otsustus- või kaalutusõigust viisil, mis piirab teatud sotsiaalpoliitiliste meetmete kättesaadavust“⁶⁰.

Riigikohtu hinnangul peavad kohalikud omavalitsused lähtuma seaduses sätestatust, st igal abivajajal on õigus saada sotsiaalteenuseid vastavalt oma abivajadusele ja seadusega ettenähtud mahus. Probleemide süvenemise vältimiseks peab inimestele osutatav abi olema ajakohane ja kohalik omavalitsus ei saa keelduda inimesele teenuse osutamisest selle tõttu, et teenuse osutamine ületab teenuse mahupiirangu. Riigikohtu hinnangul⁶¹ ei saa kohalik omavalitsus keelduda inimesele eluruumi andmisest selle pärast, et eluruume parajasti ei ole.

Tuleb tõdeda, et kuigi Eesti Vabariigi põhiseaduse ja sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt on riigi kohustus abistada inimest sotsiaalsete riskide ilmnemisel ja kindlustada, et peamised sotsiaalsed õigused oleksid tagatud ühtmoodi kogu Eestis, jääb õigluse eest võitlemine kohtus iga inimese enda võidelda. Haavatavas olukorras inimeste seisukohast on sellised küsimused eriti õigustatud.

- ¹Eesti Vabariigi põhiseadus. – RT I, 15.05.2015, 2.
- ²Sotsiaalseadustiku üldosa seadus. – RT I, 13.03.2019, 157.
- ³Sotsiaalhoolekande seadus. – RT I, 22.03.2021, 14.
- ⁴Lastekaitse seadus. – RT I, 12.12.2018, 49.
- ⁵Ravikindlustuse seadus. – RT I, 29.12.2020, 19.
- ⁶Tööturuteenuste ja -toetuste seadus. – RT I, 12.11.2021, 6.
- ⁷Töötuskindlustuse seadus. – RT I, 12.11.2021, 8.
- ⁸Perehüvitiste seadus. – RT I, 28.05.2021, 17.
- ⁹Harvey, D. A Brief History of Neoliberalism. Oxford: Oxford University Press 2020.
- ¹⁰Ibid.
- ¹¹Saar, E., & Trumm, A. Social stratification and inequalities in Eastern and Central Europe – Vihalemm, P. et al. (toim). The Routledge International Handbook of European Social Transformations. London: Routledge. 2017
- ¹²Lagerspetz, M., Vogt, H. Estonia. – Berglund, S. et al. (toim). The Handbook of Political Change in Eastern Europe (3. Edition). Cheltenham, UK, Northampton, MA, USA: Edward Elgar Publishing 2013. Lk 51–84.
- ¹³Mitendorf, A. Professionaalsed sotsiaaltöö narratiivid noores, järjest keerulisemas uusliberaalses ühiskonnas. Sotsiaalteaduste dissertatsioonid. Tallinn: Tallinna Ülikool 2020.
- ¹⁴„Heaoluriigina tuntakse niisugust ühiskonnakorraldust, kus on välja kujunenud sotsiaalpoliitikat haldavad ja planeerivad institutsioonid ning kus on

püsivalt olemas programmid ja meetmed, mis tagavad inimeste sotsiaalse turvalisuse ja heaolu," kirjutas Anu Toots ajakirjas Acta Politica Estica avaldatud artiklis.

- [15](#)Opermann, S., Vihalemm, P. Meedia ja ühiskonna seoste uurimine Eesti sotsioloogilise traditsiooni kontekstis. – Vihalemm, P. et al. (toim). Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2017.
- [16](#)Eesti 2035. <https://www.valitsus.ee/strateegia-est-2035-arengukavad-ja-planeering/strateegia>.
- [17](#) Ibid.
- [18](#) Ibid.
- [19](#)Lauristin, M., Vihalemm, P. Eesti tee stagnaajast tänapäeva: sotsiaalteaduslik vaade kolme aastakümne arengutele. – Eesti ühiskond kiirenevas ajas. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus 2017.
- [20](#)Toots, A. Kuidas uusliberaalid valitsesid bismarckiaanlikku heaoluriiki? Tagasisaade Eesti sotsiaalpoliitika strateegilistele murdepunktidele. – Acta Politica Estica 2020.
- [21](#)Kõre, J. Vaeste hoolekandest sotsiaalhoolekandeks. – Sotsiaaltöö 20. aasta juubeli erinumber.
- [22](#)Toots.
- [23](#)CESCR, General Comments No. 4. 10; No. 5, p 13 and No. 11, p 10.
- [24](#)Chzhen, Y., Gromada, A., Rees, G. Are the world's richest countries family friendly? Policy in the OECD and EU. UNICEF 2019. – <https://www.unicef-irc.org/family-friendly>.
- [25](#) Chzhen, Y., Gromada, A., Rees, G. Are the world's richest countries family friendly? Policy in the OECD and EU. UNICEF 2019. – <https://www.unicef-irc.org/family-friendly>.
- [26](#)Sinisaar, H. Impact of Family Benefits on Persistent Child Poverty in Estonia. – Population Review 2021/60 (1).
- [27](#)Sepúlveda, M., Nyst, C. The Human Rights Approach to Social Protection. Ottawa: University of Ottawa 2012.
- [28](#)Puur, A., Vseviiov, H. Eesti sündimusareng ja perepoliitika võimalused. – Akadeemia 2019/3.
- [29](#) Ibid.
- [30](#) Ibid.
- [31](#)Puur, Vseviiov.
- [32](#)ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee lõppjärelused Eesti kolmanda perioodilise aruande kohta: E/C.12/EST/CO/R.3

(vm.ee).

- [33](#) Ibid.
- [34](#) Haugas, Sepper. Covid-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis 2021.
- [35](#) Haugas, Sepper. Covid-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis 2021.
- [36](#) Ibid.
- [37](#) Haugas, Sepper. Covid-19 pandeemia sotsiaal-majanduslik mõju soolisele võrdõiguslikkusele. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis 2021.
- [38](#) Riigi pikaajaline arengustrateegia „Eesti 2035“.
- [39](#) Leppik, L. Eesti pensionide piisavus ja jätkusuutlikkus võrdluspildis. – Riigikogu Toimetised 2019/40.
- [40](#) Ibid.
- [41](#) ÜRO majanduslike, sotsiaalsete ja kultuurialaste õiguste komitee lõppjärelused Eesti kolmanda perioodilise aruande kohta: E/C.12/EST/CO/R.3 (vm.ee).
- [42](#) Ibid.
- [43](#) Committee on Economic, Social and Cultural Rights. General Comment no 19. (2008) on the right to social security (art 9).
- [44](#) Ibid.
- [45](#) Rahvastikuproгноos näitab rahvaarvu vähenemise aeglustumist. Statistikaamet 20.06.2019. – <https://www.stat.ee/et/uudised/pressiteade-2019-077>.
- [46](#) Leppik.
- [47](#) Leppik, L. Mida kaaluda teise pensionisamba väljamaksete valikul – ehk sissejuhatus harrastusaktuaariasse. Demograafiablogi sissekanne nr 28, 11.01.2021.
- [48](#) Eesti elanike finantskirjaoskuse ehk rahatarkuse uuring. Rahandusministeeriumi uuring, 2019/08. Turu-uuringute AS.
- [49](#) Ligipääsetavuse rakkerühma lõpparuanne.
- [50](#) Ligipääsetavuse rakkerühma lõpparuanne. Riigikantselei 2021 – <https://www.riigikantselei.ee/ligipaasetavus>.
- [51](#) Ibid.
- [52](#) Eesti Liikumispuudega Inimeste Liit. Uues kuues Rakvere Vallimäel on võimatu ratastoolis liikuda. ELIL 01.09.2020. – <https://www.elil.ee/42-teated/350-uues-kuues-rakvere-vallimaeel-on-voimatu-ratastoolis-liikuda>.

- [53](#)Hanga, K. Puuetega inimeste sotsiaalse rehabilitatsiooni vajaduse eelhindamise ja rehabilitatsiooniteenuste sisu kujundamine Eestis. Doktoritöö. Tallinna Ülikool 2018.
- [54](#)Puuetega inimeste õiguste konventsioon ja fakultatiivprotokoll. – RT II, 04.04.2012, 6.
- [55](#)Ibid., art 26.
- [56](#)Ibid.
- [57](#)Bugarszki, Z. et al. Uuring psüühilise erivajadusega inimestele suunatud erihoolekandesüsteemid ümberkorraldamiseks ja töhustamiseks teiste riikide praktikate alusel: lõppraport. Tallinna Ülikool 2016.
- [58](#) Hanga, K. Puuetega inimeste sotsiaalse rehabilitatsiooni vajaduse eelhindamise ja rehabilitatsiooniteenuste sisu kujundamine Eestis. Doktoritöö. Tallinna Ülikool 2018.
- [59](#)Kriisk, K. Kohalike sotsiaalpoliitiliste meetmete kättesaadavus lähtuvalt valitsemistasandite vahelistest suhetest ja territoriaalsetest eripäradest: Eesti-sisene uuring. Doktoritöö. Tallinna Ülikool 2020.
- [60](#)Kriisk, K.
- [61](#)RKPJK, 5-18-7, 09.12.2019.